

Jaarverslag over de uitvoering 2016

Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020

Regiebureau POP

Managementsamenvatting

Dit jaarverslag gaat over de uitvoering van het Plattelandsontwikkelprogramma 2014-2020. In dit programma staan de prioriteiten voor het Nederlandse landbouwbeleid, waaraan 1,3 miljard euro publieke financiering wordt besteed. In dit verslag wordt de voortgang in beeld gebracht en staan de belangrijkste gebeurtenissen beschreven, waarbij de nadruk ligt op de Nederlandse prioriteiten.

De uitvoering van het programma begint op stoom te raken. Tot en met 2016 is 10% van het beschikbare bedrag uitgegeven, en nog eens 28% van het totaalbudget beschikbaar gesteld voor projecten, via in totaal 128 nieuwe openstellingen.

De eerste tussendoelen voor 2018 zijn gehaald, zoals het aantal bedrijven dat een brede weersverzekering heeft afgesloten, het aantal hectare waarin Natuur- en landschapsbeheer wordt toegepast, en het aantal bewoners dat bereikt wordt met beleid gericht op sociale inclusie en ontwikkeling van de lokale economie. Dat betekent dat voor deze maatregelen een prestatiebonus van 30% beschikbaar komt. Achter bleven de investeringen in innovatie, vanwege de voorbereidingstijd die dit kost, en het aantal declaraties en afgeronde projecten op het gebied van sociale inclusie.

Om de uitvoering te bespoedigen is in 2016 een Handboek Selectiecriteria opgesteld en ingevoerd. Daarmee is meer uniformiteit en duidelijkheid gecreëerd over het toepassen van EU wet- en regelgeving. Ook is er een communicatiestrategie opgesteld en een groot aantal communicatie-activiteiten ondernomen. Hieronder vallen de vernieuwing van de website netwerkplatteland.nl, het opzetten van werkgroepen, de organisatie van evenementen gericht op het publiek en professionals, en specifieke masterclasses en informatiebijeenkomsten voor doelgroepen. Deze doelgroepen zijn vooral provincie-ambtenaren, agrarische netwerken, potentiële aanvragers, jonge boeren en betrokkenen uit andere lidstaten.

In aanvulling daarop zijn specifieke maatregelen genomen op onderdelen van het programma. Vanwege de populariteit van de weersverzekering, is het hiervoor beschikbare bedrag in 2016 verhoogd. Om de investeringen in innovatie te versnellen is een evaluatie in gang gezet waar aanbevelingen uit voort komen voor 2017 en de jaren daarna. De succesvolle regeling voor jonge boeren heeft een vervolg gekregen waarbij extra investeringscategoriën zijn toegevoegd en de informatievoorziening is gestroomlijnd. Voor collectief natuur- en landschapsbeheer is een ex ante-evaluatie uitgevoerd om de impact van maatregelen te maximaliseren en de afname van het aantal weidevogels te stoppen, met als aanbevelingen om te focussen op de meest kansrijke gebieden en hun onderlinge samenhang te verstevigen. Ook voor de verbetering van de waterkwaliteit zijn in 2016 handelingsperspectieven in kaart gebracht: de relatie tussen landbouwgebieden en watervervuiling is in 2016 onderzocht. Dit is hard nodig, want de in de Europese richtlijnen voor waterkwaliteit afgesproken normen werden in 2016 nog niet gehaald. Tot slot zijn in 2016 twintig lokale actiegroepen opgericht, die actief worden ondersteund in hun werkzaamheden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
1. Inleiding	5
1.1. Opbouw van het programma.....	5
1.2. Inhoud van dit verslag.....	6
2. Overzicht over 2016	7
3. Uitvoering van het programma	9
3.1. Algemeen	9
3.2. Versterken van innovatie, verduurzaming en innovatiekracht	9
3.3. Jonge boeren.....	12
3.4. Natuur en landschap.....	13
3.5. Verbetering van waterkwaliteit	15
3.6. Sociale inclusie en plaatselijke ontwikkeling (LEADER)	17
4. Communicatie	18
5. Meer weten?	21
Bijlage 1. Factsheet Derde Plattelandsontwikkelprogramma	22

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag 2016 over de uitvoering van het derde plattelandsontwikkelprogramma (POP3). Het doel is om de voortgang van dit programma inzichtelijk te maken. Dit verslag beschrijft de belangrijkste gebeurtenissen in 2016, met de nadruk op de Nederlandse prioriteiten.

Mijlpalen in 2016 waren onder andere:

- a. 128 nieuwe openstellingen waardoor honderden nieuwe projecten van start konden gaan;
- b. het behalen van de eerste tussendoelen voor 2018 rond ecosystemen, risicobeheer door boeren en sociale inclusie op het platteland.
- c. de invoering van handboeken voor aanvragers en provincies om de uitvoering van het programma eenvoudiger te maken.

Dat het programma in 2016 op stoom begint te komen, is mede te danken aan de toenemende samenwerking tussen provincies, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) en het ministerie van EZ. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor de provincies, die geld beschikbaar stellen, de openstellingen doen en aanvragers begeleiden.

Het doel blijft om de 1,3 miljard euro publieke financiering die beschikbaar is tot 2021 op een zinvolle wijze te besteden. In 2016 zijn daarvoor goede stappen gezet.

Janny Gooijer
Directeur Regiebureau POP

1. Inleiding

Dit verslag betreft het **tweede uitvoeringsjaar van het derde Plattelandsontwikkelingsprogramma** (POP3). Dit programma schetst de prioriteiten van Nederland voor het gebruik van 1,3 miljard euro publieke financiering, die beschikbaar is voor de periode 2014-2020.¹

Dit document betreft een **publieksvriendelijke versie**. Omwille van de leesbaarheid is geen juridisch jargon gebruikt. Wilt u meer informatie, lees dan ons [volledige jaarverslag](#).

1.1. Opbouw van het programma

Binnen het POP is er ruimte voor lidstaten om binnen de kaders een **eigen invulling** te geven aan het plattelandsbeleid. Het Nederlandse plattelandsontwikkelprogramma richt zich op **vijf thema's**:

1. Versterken van innovatie, verduurzaming en concurrentiekracht;
2. Jonge boeren;
3. Natuur en landschap;
4. Verbetering van waterkwaliteit;
5. Sociale inclusie en plaatselijke ontwikkeling (LEADER).

Het **versterken van innovatie** is belangrijk om de concurrentiepositie van Nederland te handhaven en tegelijkertijd natuur- en milieudoelstellingen te halen. Vergeleken met andere landen is grond in Nederland schaars en arbeid relatief duur. Dankzij een hoge kennisintensiviteit – onder meer door samenwerking met de landbouwuniversiteit Wageningen – is de opbrengst per hectare hoog. Toch blijven de winstmarges klein. Het stimuleren van nieuwe innovaties blijft daarom belangrijk, net als het overdragen van kennis zodat deze grootschalig kunnen worden toegepast. Omdat er bij ondernemers een grote terughoudendheid heerst ten aanzien van risico-investeringen, vraagt dit soms om bijstand.

Jonge boeren krijgen extra aandacht, omdat zij vaak maar een beperkte investeringscapaciteit hebben als zij een landbouwbedrijf overnemen, terwijl zij van groot belang zijn voor de toekomst en het vernieuwend vermogen van de sector. Daarom krijgen jonge boeren steun bij structurele investeringen.

Aandacht voor **natuur en landschap** is cruciaal. De Nederlandse landbouw is relatief grootschalig en intensief - zo maken Nederlandse landbouwers relatief vaak gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen. Dit brengt ongewenste milieu-effecten met zich mee. Verder is de vogelstand in landbouwgebieden in de voorbije 30 jaar met 70% gedaald. Mede daarom wil Nederland met POP3 ook natuurdoelen realiseren. Door beter landbeheer zal het programma helpen bij het voorzien in en verbeteren van habitats voor akker- en weidevogels. De primaire land- en tuinbouw zijn nu

¹ Zie de factsheet van het programma in [bijlage 1](#).

verantwoordelijk voor 13% van de broeikasgasemissies. Daarom is de inzet om de ecologische duurzaamheid van de landbouwsector te verbeteren.

Verbetering van waterkwaliteit vraagt extra aandacht. Door onder meer bemesting kan een teveel aan mineralen in het grond- en oppervlaktewater terechtkomen, wat ecosystemen kan verstoren. Om de doelstellingen van de Europese kaderrichtlijn water te halen, zijn maatregelen noodzakelijk. De waterkwaliteit in Nederland gaat vooruit, maar er zijn meer inspanningen nodig.

Sociale inclusie en plaatselijke ontwikkeling wordt gestimuleerd door middel van **LEADER** (Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale, vrij vertaald als Samenwerking voor plattelandontwikkeling). Dit is gericht op lokale ontwikkeling, vanuit de gemeenschap zelf. Het doel is om plattelandseconomieën en -gemeenschappen te ondersteunen en zo banen te scheppen en de leefomstandigheden voor de mensen in plattelandsgebieden te verbeteren.

DE NEDERLANDSE AGRARISCHE SECTOR

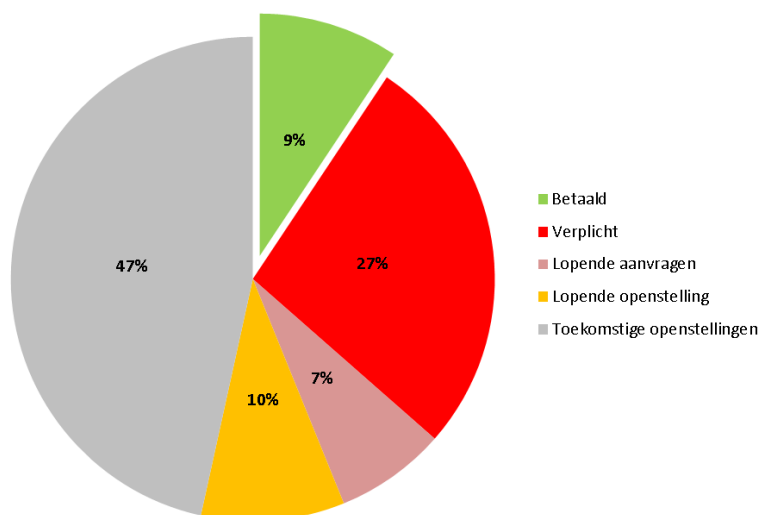
De agrarische sector is van groot belang voor Nederland. De landbouw is in Nederland goed voor 2,5 % van de werkgelegenheid en levensmiddelensector voor 1,5 %. De toegevoegde waarde aan het Nederlandse bruto binnenlands product (bbp) van de Nederlandse agrofoodsector is 52,5 miljard euro, waaronder bijna 20% van de totale exportwaarde van het land. Dit komt in totaal uit op 2% van de Nederlandse economie (bruto toegevoegde waarde).

1.2. Inhoud van dit verslag

De **opbouw van dit verslag** is als volgt: eerst wordt een jaaroverzicht gepresenteerd, met de uitputting van het budget en de belangrijkste gebeurtenissen (hoofdstuk 2). Vervolgens wordt de voortgang van het programma behandeld aan de hand van de Nederlandse prioriteiten (hoofdstuk 3). Vervolgens worden de communicatie-activiteiten beschreven die het programma ondersteunen (hoofdstuk 4). Tot slot is aanvullende informatie opgenomen voor lezers die meer willen weten (hoofdstuk 5 en bijlagen).

2. Overzicht over 2016

Figuur 1. Uitputting op 1 januari 2017

Betaald	project is afgerond, alle voorgeschreven controles hebben plaatsgevonden en de totale subsidie is daadwerkelijk betaald door het betaalorgaan.
Verplicht	Project is gehonoreerd en in uitvoering. Het bedrag is gereserveerd om de projectkosten uit te betalen, wanneer voldaan is aan de gestelde voorwaarden.
Lopende aanvragen	Ingediende projecten, waarvoor het beoordelingstraject loopt.
Lopende openstellingen	bedrag dat op de peildatum aangevraagd kan worden, en waarvoor dus nog geen besluitvorming over de projectaanvragen heeft plaatsgevonden.
Toekomstige openstellingen	Dit deel van het budget wordt vanaf 2017 opengesteld.

Belangrijkste gebeurtenissen

Nieuwe openstellingen. De uitvoering van POP3 is in 2016 gestart met 128 openstellingen. Er kon subsidie worden aangevraagd voor projecten op het gebied van *kennisoverdracht en voorlichting (14 mln)*, *kwaliteitsverbetering van landbouwproducten (30 mln)*, *investeringen (361 mln)*, *agromileu en klimaatmaatregelen (248 mln)*, *samenwerking met o.a. kennisinstellingen (28 mln)*, *risicobeheer (22 mln)*, en *sociale inclusie op het platteland (22 mln)*. Zie: hoofdstuk 3.

Afwikkeling POP2 projecten. In 2016 zijn 13 overgangsdossiers van POP2 afgewikkeld voor een bedrag van € 11,4 mln. Het ging hierbij om langlopende projecten rond herverkaveling en verbetering van de infrastructuur. De projecten uit POP2 die nog lopen worden in de periode tot en met 2018 afgewikkeld. De verplichting per 31 december 2016 bedraagt voor deze dossiers € 32,3 mln.

Veranderingen in EU-regelgeving en invoering Handboek Selectiecriteria. De veranderingen in de EU-regelgeving en decentrale vormgeving van de uitvoering van POP3, vragen veel van alle betrokken partijen. Zo bestond er onduidelijkheid over de toepassing van de in juni 2015 door het Committee van Toezicht (Cvt) goedgekeurde selectiecriteria. De provincies hebben in samenwerking met de Rijkdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en het Rijk een Handboek Selectiecriteria opgesteld, waarin de richtsnoer van de Europese Commissie over het toepassen van selectiecriteria (art 49 1305/2013) en de tendersystematiek zijn uitgewerkt. Dit heeft duidelijkheid en meer uniformiteit gebracht en naar verwachting zal de uitvoering in 2017 echt goed op stoom gaan komen.

Goedkeuring programmawijziging. Het programma mag eenmaal per jaar worden aangepast volgens de regels van de EU. Op 6 januari 2016 heeft de Commissie een aanpassing van het programma goedgekeurd. Hiermee is € 157,98 mln vanuit de Eerste Pijler geprogrammeerd in POP3. Deze extra middelen worden onder meer ingezet voor verbetering van de waterkwaliteit en kwaliteitsregeling kalverenector. Met de programmawijziging is ook de systematiek voor Agromilieu- en klimaat maatregelen gewijzigd van individuele naar collectieve contracten.

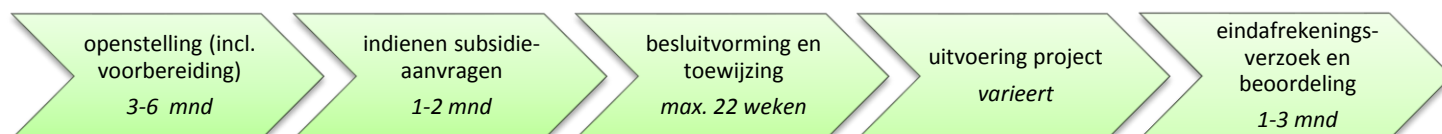
Eerste tussendoelen gehaald. Nederland en de Europese Commissie hebben tussendoelen afgesproken die in 2018 behaald moeten zijn, als indicator voor het behalen van de prestatieafspraken in 2023. Als een tussendoel in 2018 niet gehaald is, dan komt een deel van het budget op de betreffende maatregel, een prestatiereserve ter grootte van 6%, te vervallen. In 2017 wordt onderzocht of veelzeggende tussenresultaten (stepping stones) daarbij meegewogen mogen worden. Nederland heeft in 2016 de eerste tussendoelen gehaald (zie schema). Eind 2016 is nog niet met zekerheid te voorspellen of alle doelen voor 2018 gehaald zullen worden.

EU-prioriteit waarvoor tussendoel is vastgesteld	Behaald bereik eind 2018	Besteed bedrag in 2018 (€)	Gerealiseerd op peildatum 31-12-2016	Bereikt (%)
Verbetering concurrentievermogen	370 bedrijven		0 bedrijven	0%
		58,80 mln	12,43 mln	21%
Risicobeheer	355 bedrijven		1.574 bedrijven	443%
		9,70 mln	16.32 mln	168%
Herstel, instandhouding en verbetering ecosystemen	71.100 hectare		112.809 hectare	159%
		167,30 mln	81,03 mln	48%
Sociale inclusie en plaatselijke ontwikkeling in plattelandsgebieden	2.100.000 bewoners		3.391.000 bewoners	161%
		13,6 mln	0 mln	0%

3. Uitvoering van het programma

3.1. Algemeen

Het totale bedrag wordt uitgegeven door jaarlijks een deel van het bedrag beschikbaar te stellen. Dit gebeurt middels **openstellingen**, waarbij de doelgroep een subsidie-aanvraag kan indienen voor een bepaald type project. Schematisch ziet dit proces er als volgt uit:

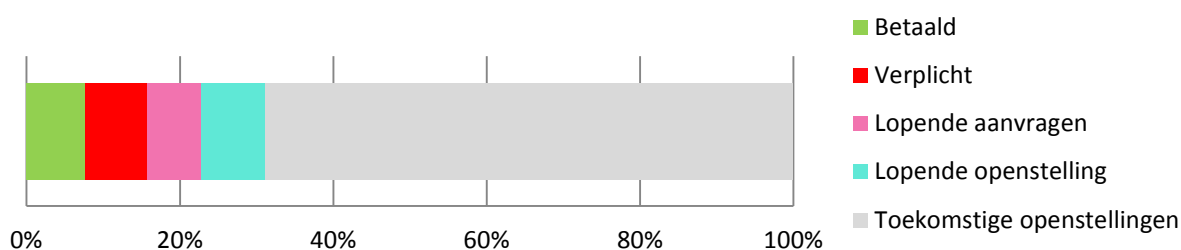

Tot eind 2016 bleken in alle fases van zo'n openstelling (fase 1 t/m 3) nog **vertragingen** op te kunnen treden. Provincies en RVO.nl richten zich op het verder stroomlijnen van deze processen en het voorkomen van vertragingen. [\(zie hoofdstuk 4\)](#)

3.2. Versterken van innovatie, verduurzaming en innovatiekracht

Het **versterken van innovatie** is belangrijk om de concurrentiepositie van Nederland te handhaven en tegelijkertijd natuur- en milieudoelstellingen te halen.² In deze paragraaf worden de maatregelen langsgelopen die hier onder vallen. De uitputting van het budget is weergegeven in figuur 2.

Figuur 2. Uitputting per 31 december 2016 (budget 375 miljoen)

Hiervoor zijn de volgende maatregelen genomen:

² Dit valt onder het Europese doel: 'Verbeteren van de economische prestaties van alle landbouwbedrijven en het faciliteren van de herstructurering en modernisering van landbouwbedrijven, met name met het doel de marktdeelnemers en -gerichtheid alsmede de landbouwdiversificatie te vergroten.'

Trainingen, workshops, ondernemerscoaching en demonstraties

Gerichte communicatieactiviteiten dragen bij aan kennisoverdracht van innovatieve ontwikkelingen, aangepast op de beleidsontwikkelingen die in een provincie spelen. Tot en met 2016 hebben 52 aanvragers een subsidieverlening ontvangen voor dit soort activiteiten. Het betreft vooral bijeenkomsten rond technische innovatie, agrofood en verduurzaming van de landbouw.

Fysieke investeringen voor innovatie en modernisering van agrarische bedrijven

Fysieke investeringen kunnen vergoed worden als zij gericht zijn op het versterken van een economisch rendabele bedrijfsvoering of het versterken van duurzaamheid in de voedselproductieketen. In enkele provincies zijn openstellingen gedaan gericht op fysieke investeringen ter verbetering van de waterkwaliteit en waterbeheerssystemen. Zo heeft de provincie Noord Brabant een openstelling gedaan voor specifiek precisiebemesting, die heeft geleid tot 51 goedgekeurde aanvragen. In de noordelijke provincies is meer aangesloten bij de investeringscategorieën opgenomen in de Jonge landbouwersregeling.

VOORBEELD: PRECISIEBEMESTING

Precisiebemesting is een belangrijk hulpmiddel bij het verbeteren van de waterkwaliteit. Het is er op gericht dat alle kunstmest en voedingsstoffen worden opgenomen door de gewassen die ervan moeten groeien, waardoor er niks meer weglekt in het grond- en oppervlaktewater. Betere timing, betere dosering en nauwkeurige plaatsing zijn belangrijke hulpmiddelen bij het verminderen van verliezen. De strenge gebruiksnormen leiden tot belangrijke innovaties: overschakeling op vloeibare meststoffen, precisiedosering van drijfmest, gebruik van digitale bodem-, gewas- en opbrengstkaarten. Zo is het dankzij GPS mogelijk om overlappingen te voorkomen en de mest of kunstmest heel precies bij de plant of het kiemende zaadje te brengen. Vloeibare meststoffen zijn veel nauwkeuriger te doseren dan korrelvormige meststoffen. En met onder meer drones is het mogelijk om verschillen binnen een perceel in beeld te brengen in de vorm van bodemkaarten, gewasscans, opbrengstkaarten. Dit biedt de mogelijkheid oorzaken op te sporen, op te lossen en mestgiften te optimaliseren.

Verkaveling en herstructurering

Verkaveling en herstructurering van landbouwbedrijven kan ervoor zorgen dat de landbouwstructuur efficiënter wordt ingericht. Nu is vaak historisch bepaald waar een bepaald perceel begint en ophoudt. Verkaveling en herstructurering kan bovendien een bijdrage leveren aan een verbetering van het woon- en leefklimaat en de internationale doelen rondom water.³

De aanvragen betreffen vaak projecten die gekenmerkt worden door **langdurige ontwikkelingstrajecten**, waarmee grote investeringen gemoeid zijn. In 2016 hebben 8 provincies een

³ Het gaat dan vooral om de [Kaderrichtlijn Water](#) en de [Nitraatrichtlijn](#) en Natura-2000.

openstelling gehad voor deze maatregel. Tot en met 2016 hebben 2 aanvragers een subsidieverlening ontvangen.

Samenwerking voor innovaties

Tot en met 2016 hebben 16 aanvragers een subsidieverlening ontvangen voor **samenwerking voor innovaties**, in 9 verschillende provincies. Enkele provincies geven deze samenwerking vorm binnen het programma [European Innovation Program](#) (EIP). De samenwerking tussen praktijk en wetenschap richt zich onder meer op duurzame bodem en waterkwaliteit, verduurzaming Agro & Food sector, korte voorzieningsketens en innovatieve concepten landbouw.

Het stimuleren van samenwerking voor innovaties is wisselend ervaren in de provincies. Daarom is in december 2016 een **evaluatie** gestart van de eerste ronde openstellingen. Hieruit zijn aanbevelingen voortgekomen op een aantal onderwerpen, die in 2017 worden opgepakt. Het betreft onder meer subsidievoorwaarden (o.a. selectiecriteria en subsidiabele kosten), communicatie (o.a. ondersteuning van de aanvragers, 1 loket voor de beantwoording van vragen en tijdige communicatie over de geplande openstelling), en randvoorwaarden (openstelling van een groter budget, mogelijkheden voor provincie-overstijgende projecten, verruiming van de mogelijkheden voor het aanleveren van aanvullende documenten en versnelling van de besluitvorming).

Kwaliteitsregeling kalverensector

In december 2016 heeft het ministerie van Economische zaken (EZ) besloten een **kwaliteitsregeling voor de kalversector** open te stellen. De subsidie is een stimulans voor de deelname aan een nieuw, vrijwillig kwaliteitssysteem dat ziet op verbetering van de kwaliteit van kalvervlees, vanuit het oogpunt van gezondheid van mens en dier en dierenwelzijn. Het plafondbedrag bedraagt € 6 mln per jaar gedurende een periode van 5 jaar.

Risicobeheer

De **Regeling brede weersverzekering** (Regeling BWV) is er op gericht dat boeren zich verzekeren tegen schade aan hun gewassen door ongunstige weersomstandigheden. Agrarisch ondernemers kunnen subsidie op de verzekeringspremie ontvangen voor alle teelten in de open lucht, met uitzondering van grasland. Het gaat dan onder meer om de sectoren akkerbouw, bloembollenteelt, buitenbloemen, boomkwekerij, fruitteelt en vollegrondsgroenteteelt (zoals prei, wortelen, witlof, bloemkool). De regeling is in 2016 geëvalueerd.⁴ Dit heeft aanleiding gegeven tot de volgende besluiten:

- **De weersverzekering mag door verzekeraars op verschillende manieren worden ingevuld.** Dit was reeds het geval en terug te zien in de verschillende verzekeringspolissen. De verzekering biedt thans dekking aan 1.574 bedrijven, waarvan 1.435 in 2016, in 5 verschillende open teeltsectoren. In de evaluatie werd aanbevolen om een eigen risico van 30% verplicht te stellen om de kosten te drukken,

⁴ De evaluatie richtte zich op de doelmatigheid en doeltreffendheid van de inzet van overheidsmiddelen als subsidie op de verzekeringspremie. Tevens heeft de evaluatie tot doel te kijken of aanpassingen van het nationale kader van de regeling nodig zijn vanuit de wens van de gebruikers om het draagvlak te verbeteren. Een substantiële deelname is een vereiste voor een concurrerend aanbod van verzekeraars.

maar daar zou dan automatisch tegenover staan dat er minder schade aan ondernemers zal worden vergoed. Daarom is besloten dat verzekeraars zelf mogen bepalen hoe hoog het eigen risico is dat zij opnemen in de polissen. Wel is er een verplichte schadedrempel van 30%, waarboven schade mag worden uitgekeerd.

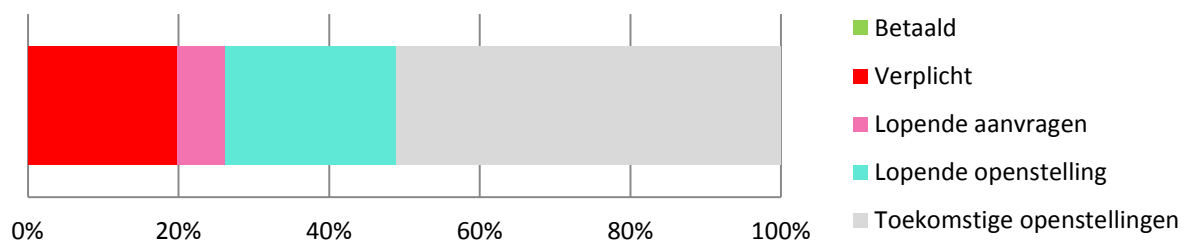
- **Vanwege de verwachte populariteit van de regeling is het subsidiebedrag opgehoogd.** De doelstelling van POP3 om 1.500 bedrijven zich te laten verzekeren, is reeds gehaald. De deelname aan de regeling BWV heeft de afgelopen jaren een groeispurt laten zien, en zal naar verwachting nog verder groeien de komende jaren. In 2017 zal worden voorgesteld om vanuit de Eerste Pijler extra middelen over te hevelen naar deze maatregel.

- **Het bleek bestuurlijk niet wenselijk om het subsidiepercentage aan te passen.** Elk jaar is een subsidiebedrag van € 9 mln beschikbaar, waarmee per ondernemers maximaal 65% van de verzekeringspremie wordt vergoed. Indien er meer vraag dan budget is, wordt het percentage voor iedereen evenredig naar beneden bijgesteld. Het afgelopen jaar kwam dit uit op 62%. Uit de evaluatie kwam de aanbeveling om de onzekerheid over de hoogte van het subsidiepercentage weg te nemen, bijvoorbeeld door een vast percentage vast te stellen. Dit bleek echter bestuurlijk onwenselijk, omdat dit percentage dan laag zou worden ingeschat om de kans op budgetoverschrijding te beperken, wat financieel ongunstig zou kunnen zijn voor de deelnemers.

3.3. Jonge boeren

De **Jonge landbouwers-regeling** (JoLa-regeling) is bedoeld om jonge landbouwers, die minder dan vijf jaar geleden een agrarisch bedrijf hebben overgenomen, financieel te ondersteunen bij het plegen van bepaalde typen investeringen. Deze regeling is in 2016 door alle 12 provincies twee keer opgesteld, voor een totaal bedrag van 17,4 miljoen euro. (zie figuur 3) Hiervan is 7,1 miljoen reeds verplicht.

Figuur 3. Uitputting per 31 december 2016 (budget 36 miljoen)

De eerste openstelling is kwalitatief geëvalueerd.⁵ Hieraan zijn de volgende conclusies verbonden:

- **De Jola-regeling is positief bekend onder jonge landbouwers.** De eerste openstelling heeft geleid tot 418 goedgekeurde aanvragen, uit meer dan 500 aanvragers. Een overgrote meerderheid van zowel de

⁵ Deze kwalitatieve evaluatie is uitgevoerd middels deskresearch en het raadplegen van vertegenwoordigers van het Regiebureau POP, RVO.nl, provincies, het (N)AJK, adviseurs en jonge landbouwers. Zie H5.

aanvragers als de adviseurs vindt continuering van de JoLa-regeling van groot belang. Een grote meerderheid verwacht (een zekere mate van) verbetering van de concurrentiekracht. Tweederde van deze investeringen duiden zij zelf als (zeer) belangrijk voor hun bedrijf.

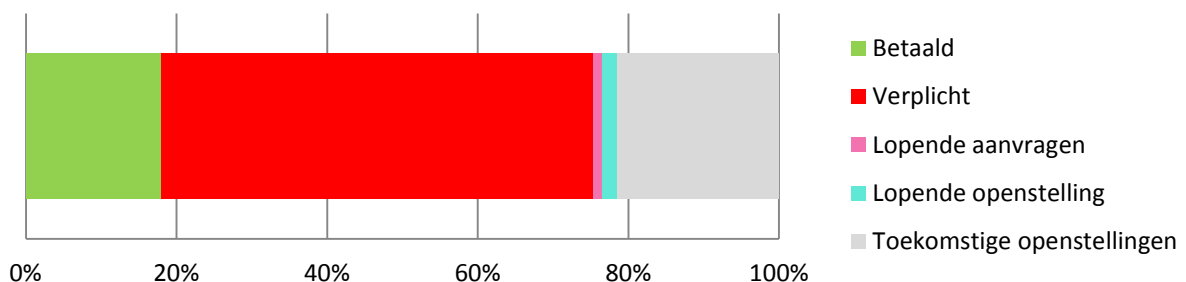
- **Het aantal investeringscategoriën is vergroot.** Bij de eerste openstelling had ongeveer de helft van de aanvragen betrekking op investeringen in zonnepalen, op afstand gevolgd door investeringen in systemen voor precisiebemesting en/of gewasbescherming. De jonge landbouwers gaven aan de gehanteerde investeringslijst te beperkt te vinden en tevens dat er 'luke' investeringen instaan die minder relevant zijn. Voor de openstelling van 1 december 2016 is de investeringslijst uitgebreid van 14 naar 20 investeringscategoriën. Het toevoegen van nieuwe investeringen blijft mogelijk.

- **De informatievoorziening is gestroomlijnd.** Het indienen van de JoLa-aanvraag was over het algemeen goed te doen voor de jonge landbouwers. Bijna 70% van de aanvragers heeft de aanvraag (deels) zelfstandig ingevuld. Voor een deel van de aanvragers en adviseurs was echter niet duidelijk voor welke informatie men bij RVO.nl moest zijn en voor welke vragen men zich tot de provincies diende te wenden. Om de communicatie richting de aanvrager te verbeteren is besloten om de uitvoering van de regeling te organiseren via 1 loket. Bij de openstelling van 1 december 2016 is RVO.nl volledig verantwoordelijk voor de uitvoering van de regeling.

3.4. Natuur en landschap

Natuur en landschap is voor Nederland een **prioriteit**: liefst 53% van het ELFPO is gericht op het verbeteren van landschappen, het stimuleren van de biodiversiteit en het verbeteren van het water- en bodembeheer. (figuur 4) Dit geld wordt besteed aan de in deze paragraaf beschreven maatregelen. De bedoeling is dat in totaal 6% van het landbouwareaal onder agrarisch natuurbeheer wordt gebracht.

Figuur 4. Uitputting per 31 december 2016 (budget 451 miljoen)

Hiervoor zijn de volgende maatregelen genomen:

Niet-productieve investeringen

De uitvoering van deze maatregelen komt **langzaam op gang**. De eerste openstellingen hebben tot eind 2016 nog maar beperkt geleid tot subsidieverleningen. In de provincies Drenthe, Overijssel en Flevoland is in 2016 voor 10 projectaanvragen subsidie verleend. In de overige provincies waren eind 2016 nog geen subsidies verleend. De uitvoering van deze maatregelen is vaak **gekoppeld aan provinciale beleidsprogramma's**, zoals het Programma Aanpak Stikstof 2015-2021 en de provinciale waterplannen.

Collectief agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Per 1 januari 2016 is de nieuwe **regeling voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer**, ANLb-2016, van start gegaan. Deze regeling dient onder meer ter vergroting van de ecologische effectiviteit. Dit raakt beide peilers van het Gemeenschappelijk landbouwbeleid: de verplicht gestelde vergroening voor inkomensondersteuning (pijler 1), en de natuur- en milieudoelstelling van het POP (pijler 2). Voor meer informatie, zie de [Portaal Natuur en Landschap](#).

Het gaat bij agrarisch natuurbeheer om **meerjarige contracten**. In 2016 zijn 40 nieuwe collectieven gestart, waarvan de eerste financiële resultaten pas in 2017 zichtbaar worden. Er zijn nog contracten op basis van de voormalige subsidieregeling (SAN) die doorlopen tot uiterlijk 2020.

Er is een **ex-ante evaluatie**⁶ uitgevoerd om de impact van het ANLb-2016 te vergroten. Hierbij is gekeken naar de potentie van deze gebieden die door de provincies zijn aangewezen voor agrarisch natuurbeheer. Dit heeft geresulteerd in een kansenkaart. Enkele belangrijke bevindingen:

- **Er is een beweging naar intensiever beheer op minder hectares.** Het beheerde gebied onder ANLb-2016 beslaat ca. 67.000 ha, tegenover ca. 143.000 ha in 2010. Een deel van de gebieden is hetzelfde: ca. 23.000 ha. Het is veelal het lichte beheer buiten kansrijke gebieden dat beëindigd is. Met name het aandeel licht weidevogelbeheer is teruggelopen. Toegenomen is het beheer van akkers met droge dooradering (houtwallen, heggen, etc.), van ca. 4.000 naar ruim 5.000 ha. Nieuw is het beheer van de natte dooradering (slootbeheer, ruim 1.250 ha).
- **De focus kan nog meer verlegd worden naar de gebieden die het meest kansrijk zijn.** Voor weidevogelbeheer (ANLb-2016) geldt dat landelijk gezien 53% van het lichte beheer binnen kansrijk gebied ligt en 62-64% van het zware beheer. Hier kan aanzienlijke winst worden behaald door beheer op verstoorde plekken te beëindigen dan wel deze locaties geschikt te maken, bijvoorbeeld door het verwijderen van opgaande begroeiing. Voor de andere leefgebieden is minder nauwkeurig vast te stellen welke gebieden kansrijk zijn, maar naar schatting ligt het akkerbeheer voor 33-58% in kansrijk gebied, droge dooradering voor 56-58% en natte dooradering voor 81-97%.

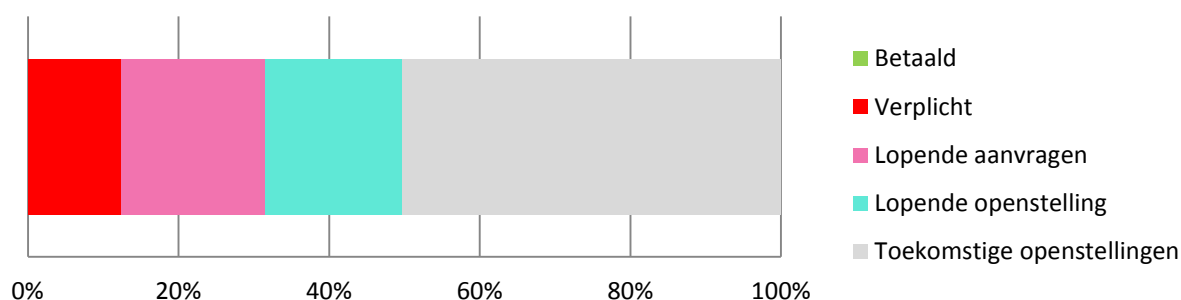
⁶ Th.C.P. Melman, A.G.M. Schotman, H.A.M. Meeuwssen, R.A. Smidt, B. Vanmeulebrouk en H. Sierdsema, *Ex-ante-evaluatie ANLb-2016 voor lerend beheer Wageningen Environmental Research*.

- **Kansrijk gebied kan beter worden benut, o.a. door de samenhang tussen gebieden te vergroten.**
De ruimtelijke samenhang van het weidevogelbeheer is bescheiden: ongeveer 65% is (redelijk) geconcentreerd, 35% ligt verspreid tot zeer verspreid. Dit vermindert de opbrengst van de meest kansrijke gebieden. Het zou voor de collectieven een uitdaging kunnen zijn om de gebieden met de hoogste potentie onder beheer te brengen. Dit zou kunnen door bestaande boeren te bewegen tot deelname of door grondruil mogelijk te maken. Verweving van beheer van verschillende leefgebiedtypen (akkers en droge dooradering; grasland en natte dooradering) kan ook meerwaarde hebben door onderlinge versterking. Het is wenselijk om de mate van ruimtelijke samenhang meer inzichtelijk te maken, bijvoorbeeld door hiervoor een maat te ontwikkelen.
- **Lerend beheer is nodig.** Dit wil zeggen dat het beleid steeds wordt aangepast op basis van de meest actuele kennis en ervaringen. Als voorbeeld: naar verwachting zal het huidige beheer de negatieve ontwikkeling van het aantal weidevogels niet stoppen. Maar bij een forse verbetering van de inrichting en het beheer van hetzelfde gebied, zou de gruttopopulatie bijna kunnen verdubbelen, van 11.000 broedparen nu naar ca. 20.000 in te toekomst.

3.5. Verbetering van waterkwaliteit

Waterkwaliteit is een **belangrijk aandachtspunt** in POP3. Door onder meer bemesting kan een teveel aan mineralen in het grond- en oppervlaktewater terechtkomen, wat ecosystemen kan verstoren. Om te kunnen voldoen aan de Europese **Kaderrichtlijn Water** (KRW) en de **Nitraatrichtlijnen**, is het van belang dat Nederland de hoeveelheid stikstof en fosfor in het grond- en oppervlaktewater terugdringt. In 2016 is € 100 mln extra toegevoegd aan het budget voor watermaatregelen Zie figuur 4 voor de mate van uitputting van dit budget.

Figuur 5. Uitputting per 31 december 2016 (budget 228 miljoen)

Het Ministerie van EZ heeft een onderzoek laten uitvoeren om te onderzoeken welke rol de landbouw speelt bij de vervuiling van grond- en oppervlaktewater, en welke maatregelen zouden kunnen werken.⁷ Dit onderzoek kan tevens worden gezien als nulmeting. De belangrijkste conclusies zijn:

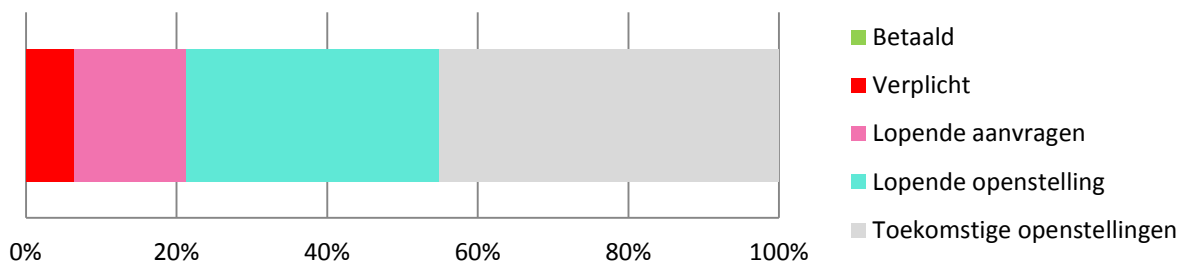
- **Bemesting speelt een belangrijke rol bij de vervuiling van grond- en oppervlaktewater.** De uit- en afspoeling van stikstof uit landbouwgronden is naar schatting voor 69% afkomstig uit bemesting. Voor fosfor is dit 49%. Het gaat dan zowel om nieuwe mest als achtergebleven resten uit het verleden.
- **Maatregelen zijn nodig om aan de normen voor waterkwaliteit te voldoen.** Berekeningen geven aan dat landelijk de totale toevoer van stikstof naar het regionale oppervlakte water met 24.1 miljoen kilo per jaar (29%) en de totale toevoer van fosfor met 2.3 miljoen kilo per jaar (36%) verminderd moet worden. In 2017 zullen de normen voor stikstof- en fosforconcentraties nog worden overschreden.
- **De doelstelling brengt een verdelingsvraagstuk met zich mee.** Wordt de verantwoordelijkheid voor de verbetering van de waterkwaliteit neergelegd bij degenen die de meeste invloed hebben op het eindresultaat, of wordt deze gelijkwaardig over iedereen verdeeld? De bijdrage aan de vervuiling van het oppervlaktewater verschilt sterk per regio, en het handelingsperspectief eveneens, vaak buiten de schuld van de boer om. Zo zullen bepaalde maatregelen in zandgebieden goed werken, terwijl die elders weinig effect zullen sorteren.

⁷ Piet Groenendijk, Erwin van Boekel, Leo Renaud, Auke Greijdanus, Rolf Michels en Tanja de Koeijer, *Landbouw en de KRW-opgave voor nutriënten in regionale wateren*, Wageningen Environmental Research, <http://edepot.wur.nl/392093>.

3.6. Sociale inclusie en plaatselijke ontwikkeling (LEADER)

POP3 ondersteunt de **ontwikkeling van plattelandseconomieën en –gemeenschappen**. De nadruk ligt op groei en banen, en op het verbeteren van de leefomstandigheden in plattelandsgebieden via bedrijfsontwikkeling, innovatie en samenwerkingsactiviteiten. Ongeveer 8% van de overheidssteun van POP is hiervoor geormerkt. (zie figuur 6) Verwacht wordt dat met de POP-steun 250 nieuwe banen zullen worden gecreëerd en 3 miljoen plattelandsbewoners zullen worden bereikt.

Figuur 6. Uitputting per 31 december 2016 (budget 80 miljoen)

Het belangrijkste instrument hiervoor is **LEADER**. In Nederland wordt deze samenwerking ingevuld door twintig **Lokale Actie Groepen (LAG's)**, die samen 3.391.000 inwoners bereiken. Zij zijn in 2016 gestart met het opzetten van hun organisaties en het enthousiasmeren van potentiële aanvragers van projectsubsidies. In 2016 zijn in 11 provincies openstellingen geweest voor organisatiekosten en projecten. De invulling verschilt per provincie: vijf provincies hebben gekozen voor een doorlopende openstelling, de overige voor periodieke openstellingen, en Noord Brabant financiert de organisatiekosten zelf.

4. Communicatie

Communicatie is een belangrijk middel om de effectiviteit en het draagvlak van het POP te vergroten. In 2016 heeft Regiebureau POP hiervoor een **communicatieplan 2014-2020** uitgewerkt. De strategie is gericht op het vormen van één Netwerk Platteland. Daarmee is invulling gegeven aan de Europese verplichting om een communicatiestrategie te implementeren.⁸

Openstellingen

De provincies publiceren elke **openstelling via verschillende kanalen**, waaronder een officiële publicatie in het provinciaal publicatieblad en apart op haar eigen website. RVO.nl bundelt de openstellingen op haar website. Deze publicaties gaan vaak ook gepaard met nieuwsberichten in de pers. Het ministerie van EZ gebruikt eveneens de communicatielijn van officiële publicaties en de website. Aanvullend publiceert het ministerie ook in vakbladen.

Provincies benutten ook de mogelijkheid om specifieke doelgroepen te informeren, onder meer door **regionale bijeenkomsten**. Deze worden goed bezocht door de doelgroepen. Tevens benutten zij de overleggen met stakeholders, zoals land- en tuinbouworganisaties, waterschappen, gemeenten en terrein beherende organisaties.

Communicatie voor openstellingen rond LEADER gebeurt in toenemende mate ook via **Landelijke Actiegroepen** (LAG's). Er zijn diverse workshops, masterclasses en trainingen georganiseerd voor potentiële aanvragers. Elke LAG heeft een eigen website, en regionale kranten zijn een belangrijke partner in de communicatie naar de doelgroepen.

Websites, nieuwsbrieven en sociale media

Het centrale platform voor informatie over het POP3 is de **website van het Regiebureau POP**. Deze is in augustus 2016 volledig vernieuwd. Op de website worden de officiële documenten die de basis vormen van het programma POP3 gepresenteerd. In juni 2016 is ook de **website van het Netwerk Platteland** volledig vernieuwd. Op dit platform worden initiatieven zichtbaar gemaakt, nieuws, evenementen en relevante informatie gebundeld en uitwisselingen tussen mensen, bedrijven en organisaties gefaciliteerd.

De **nieuwsbrief** van het Netwerk Platteland had in 2016 2291 abonnees. Via **Twitter, Facebook en LinkedIn** zijn berichten naar het Netwerk Platteland gestuurd en is informatie over POP3 gedeeld. Op Facebook heeft het Netwerk Platteland nu 250 volgers. Op Twitter zijn dat er 1700, 200 meer dan een jaar geleden.

⁸ Artikel 13 van Verordening (EU) nr. 808/2014.

Informatieproducten

- In 2016 hebben RVO.nl en Regiebureau POP een **landelijke openstellingskalender** opgesteld. Deze openstellingskalender heeft tot doel om enerzijds de werkbelasting van RVO.nl beheersbaar te maken en anderzijds afstemming over de provinciegrenzen heen mogelijk te maken.
- Samen met RVO.nl en de provincies is een **Handboek voor Aanvragers** van POP3 subsidie ontwikkeld, inclusief een Handboek Administratieve organisatie, met uitleg over begrippen, regels en procedures.
- Voor provincies is een **Handboek selectiecriteria met addenda** vastgesteld in het Comité van Toezicht, ter verbetering van de kwaliteit van de uitvoering van het programma.

Evenementen

- Het **Amsterdam Rural Forum** werd op 11 en 12 mei georganiseerd door het European Network for Rural Development (ENRD) in samenwerking met het Regiebureau POP. Deze bijeenkomst was tegelijkertijd de vijfde ENRD bijeenkomst voor de Nationale Netwerken. Ruim 150 deelnemers, waaronder mensen uit het Nederlandse en het Europese plattelandsnetwerk, kunstenaars, ondernemers en wetenschappers (waarvan ook een groot aantal uit de EU), werkten aan de verbinding tussen stad en platteland.
- De organisatie van de “**Europa om de hoek kijkdagen**” in 2016 vond, net als voorgaande jaren, plaats in samenwerking met de andere EU-fondsen. Het Regiebureau POP organiseerde op 13 en 14 mei, samen met provincie Overijssel, de inbreng vanuit POP3. Het programma bestond uit 1 startbijeenkomst, 2 workshops en 12 locaties die gedurende twee dagen te bezichtigen waren. Er zijn ongeveer 800 bezoekers geteld.
- Het Regiebureau POP organiseerde op 12 en 13 oktober 2016, midden in de “**European Week of the Regions & Cities**”, een bijeenkomst voor vertegenwoordigers van alle provincies, het ministerie van Economische Zaken, RVO.nl en het Interprovinciaal Overleg (IPO) in Brussel. Deze Nederlandse kerngroep van publieke plattelands- en landbouwexperts heeft zich hier georiënteerd op relevante ontwikkelingen voor het “GLB na 2020”. Verschillende presentaties en workshops zijn gegeven door Europarlementariërs, het Huis van de Nederlandse Provincies en de Permanente Vertegenwoordiging. Ook was er een ontmoeting met de contactpersoon van de geografische eenheid van de Commissie.
- Op 17 november vond de **Nationale Najaarsconferentie POP3** plaats in het Spoorwegmuseum in Utrecht. Op deze dag kwamen alle betrokkenen bij het POP samen om te praten over de voortgang van POP3 in zijn eerste uitvoeringsjaar. De dag had een gevarieerd programma met toespraken, 10 workshops en mogelijkheden om te netwerken, en werd door de bijna 140 deelnemers goed gewaardeerd. De presentaties en verslagen van de verschillende workshops zijn te vinden op de website www.netwerkplatteland.nl.

Gerichte kennisdeling

- Er zijn in 2016 verschillende **landelijke werkgroepen** actief geweest, gericht op het vinden van oplossingen voor knelpunten in de uitvoering. Deze bestonden uit vertegenwoordigers van het ministerie van EZ, provincies, Regiebureau POP en RVO.nl. Dit waren de *Werkgroep Risicofonds*, de *Werkgroep voor Verbetering Auditstructuur*, de *Adviesgroep Water*, de *Werkgroep Modelregeling* en de *Werkgroep JoLa*.
- Er zijn **masterclasses POP3** voor provincies georganiseerd door Regiebureau POP, RVO.nl en de provincies. Hierin was onder meer aandacht voor vernieuwde regelgeving op het gebied van het selecteren van projecten, de soort maatregelen en de onderbouwing daarvan, en de verschoven rollen en taken van de betrokken partijen .
- Ter **ondersteuning van het Europees Innovatiepartnerschap Agri** en het Netwerk Platteland zijn verschillende activiteiten ondernomen ter uitwisseling van informatie en voorlichting. Dit betrof onder meer gesprekken met sleutelfiguren op het gebied van landbouwinnovatie, het samenbrengen van experts, voorlichtingsbijeenkomsten voor geïnteresseerden en een presentatie voor jonge agrariërs.
- Ook zijn **EIP focusgroepen** bijgewoond, die in korte tijd inzicht geven in de stand van zaken rond een thema en aanbevelingen doen voor de aanpak van vraagstukken. Inmiddels zijn 25 Focusgroepen actief of actief geweest, die in 2016 met elkaar in contact zijn gebracht.
- Er zijn specifieke activiteiten georganiseerd ter **ondersteuning van de 20 Landelijke Actiegroepen (LAG's)**, waaronder masterclasses, trainingen, informatiebijeenkomsten, workshops en intervisies.
- Samen met het Servicepoint EIP-AGRI in Brussel zijn **best practices uitgewisseld tussen Nederland en de andere lidstaten**. Om de uitvoering van EIP te verbeteren heeft kennisdeling plaatsgevonden op 19 en 20 april in Padua, op 21 en 22 september in Krakau en op 2 en 3 oktober in Boedapest.
- Daarnaast zijn er nog **specifieke bijeenkomsten** georganiseerd ten behoeve van de uitvoering van het programma, gericht op verkaveling en water.

5. Meer weten?

Het **volledige jaarverslag** over de uitvoering 2016, zoals goedgekeurd door de Europese Commissie, staat op <https://regiebureau-pop.eu/jaarverslagen-over-de-uitvoering>.

Voor dit jaarverslag is gebruik gemaakt van de volgende **onderzoeken en evaluaties**:

- Th.C.P. Melman, A.G.M. Schotman, H.A.M. Meeuwssen, R.A. Smidt, B. Vanmeulebrouk en H. Sierdsema, *Ex-ante-evaluatie ANLb-2016 voor lerend beheer Wageningen Environmental Research*, <http://edepot.wur.nl/392331>
- Evert Jan Davelaar en Henk Tissing, Evaluatie eerste openstelling Regeling jonge landbouwers onder POP3, Bureau Bartels, [https://netwerkplatteland.nl/sites/default/files/field/fileattachment/Evaluatie%20JoLa%20ein drapport.pdf](https://netwerkplatteland.nl/sites/default/files/field/fileattachment/Evaluatie%20JoLa%20ein%20drapport.pdf)
- Bart Witmond, Elvira Meurs, Atze Verkennis, Marie José Zondag, Anna van der Haar, Ricardo van Breemen, Cor van Duin, Gilbert Bal, *Ex post Evaluatie POP2 2007-2013*, ECORYS, <https://netwerkplatteland.nl/ex-post-evaluatie-pop2>
- Piet Groenendijk, Erwin van Boekel, Leo Renaud, Auke Greijdanus, Rolf Michels en Tanja de Koeijer, *Landbouw en de KRW-opgave voor nutriënten in regionale wateren*, Wageningen Environmental Research, <http://edepot.wur.nl/392093>
- Evaluatie van de Regeling Subsidiëring brede weersverzekering (BWV) voor schade aan gewassen door ongunstige weersomstandigheden, Wageningen Environmental Research

Zie ook de bijlage **Factsheet POP3**.

Bijlage 1. Factsheet Derde Plattelandsontwikkelprogramma

1. Wat is het Plattelandsontwikkelprogramma?

Het **Plattelandsontwikkelprogramma** is de Nederlandse uitwerking van het Europese Landbouwbeleid. Het huidige programma (POP3) schetst de prioriteiten van Nederland voor het gebruik van 1,3 miljard euro publieke financiering, die beschikbaar is voor de periode 2014-2020.

Het **Europees landbouwbeleid** bestaat uit 2 pijlers. De Eerste Pijler bestaat uit inkomensondersteuning en markt- en prijsbeleid. Inkomensondersteuning houdt in dat boeren geld krijgen uit Brussel als aanvulling op hun agrarische inkomen, een vast bedrag per hectare. Een derde van dit bedrag valt alleen vrij als boeren ook vergroenen. Markt- en prijsbeleid moet voorkomen dat de prijzen voor landbouwproducten niet te veel schommelen, een instrument dat steeds minder gebruikt wordt. Het POP valt onder de Tweede Pijler.

POP3 is de opvolger van POP2. Dit programma liep van 2007-2013, een roerige periode voor de landbouw door onder meer een economische crisis en ontgroening van plattelandsgemeenten. POP2 is in 2016 geëvalueerd, met als belangrijkste conclusie dat het programma voor een aanzienlijke 'multiplier' heeft gezorgd.⁹ Voor elke Europese euro zijn 4 euro's bijgelegd vanuit de Nederlandse overheden en de particuliere sector, voor een totale investering van ca. € 3,2 mld. Ook heeft het programma geleid tot betere zichtbaarheid en een positievere waardering van de Europese Unie.

Deze **lessen van POP2 zijn meegenomen in POP3.** In het oude POP2 was gekozen voor een brede aanpak, met veel verschillende maatregelen en een provinciale invulling. Dit had als voordeel dat goed kon worden aangesloten op de problematiek en kansen op het platteland, maar versnippering leidde ook tot een minder efficiënte uitvoering en een beperkte bijdrage per maatregel. Hiermee is rekening gehouden in POP3, door een scherpere prioritering aan te brengen.

Opbouw budget 2014-2020, exclusief de private financiering van de aanvragers zelf

Totale budget	1,3 miljard euro publieke financiering
Bijdrage EU	607 miljoen euro
Cofinanciering Rijksoverheid	449 miljoen euro
Aanvullende nationale financiering	256 miljoen euro

⁹ Zie: Bart Witmond, Elvira Meurs, Atze Verkennis, Marie José Zondag, Anna van der Haar, Ricardo van Breemen, Cor van Duin, Gilbert Bal, *Ex post Evaluatie POP2 2007-2013*, ECORYS, <https://netwerkplatteland.nl/ex-post-evaluatie-pop2>

2. Wie zijn betrokken bij POP3?

Comité van Toezicht + bestuurlijke overlegorganen

Het Comité van Toezicht (CvT) **waarborgt** de doeltreffende uitvoering van het POP3. Het bestaat uit ambtelijke vertegenwoordigers van EZ en provincies en aangewezen vertegenwoordigers door VNG, Unie van Waterschappen, NAJK, BoerenNatuur.nl, LTO en de Europese Commissie .

POP3 kent meer **overlegorganen** die regelmatig samenkomen om te uitvoering van het programma soepel te laten verlopen. Dit zijn het Landsdelig Bestuurlijk overleg (LBPOP), het Bestuurlijk Overleg POP3, het Opdrachtgevers- en uitvoeringsoverleg POP (OUPOP), het Twaalf Provinciën Overleg (TPO), het POP-coördinatieoverleg EZ en het Begeleidingsteam POP (B-team POP).

Ministerie van Economische Zaken

De Minister van Economische Zaken is in Nederland de **beheersautoriteit**. De beheersautoriteit draagt richting de Europese Commissie de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van het POP3 en is lidstaatvertegenwoordiger in Brussel. Voor Nederland is één Plattelandsontwikkelingsprogramma opgesteld. De Staatssecretaris van EZ ziet toe op een doelmatige, doeltreffende en correcte wijze van beheer en uitvoering daarvan. Website: [Ministerie van Economische Zaken](#) .

Provincies

De provincies zijn in grote lijnen verantwoordelijk voor de **uitvoering** van POP3. Voor (potentiële) aanvragers betekent dit dat zij contact hebben met provincies over het voortraject. Ook het indienen van subsidieaanvragen gebeurt veelal via het subsidieloket van de provincie. Provincies zijn verantwoordelijk voor de openstellingen, het vaststellen van selectiecriteria per openstelling, de beoordeling vooraf van de meetbaarheid van de effecten van maatregelen, en het informeren van (potentiële) begunstigden/subsidieaanvragers en andere betrokkenen over subsidieverplichtingen en –voorwaarden. Elke provincie heeft een [POP-coördinator](#) voor het beantwoorden van vragen.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RvO)

In Nederland is er één **betaalorgaan** voor de Europese landbouwfondsen: de uitvoeringsinstantie RVO van het ministerie van EZ. Dit is de enige instantie in Nederland die de Europese landbouwsubsidies mag uitbetalen en mag declareren in Brussel. Het betaalorgaan zal alle beschikkingen voor subsidieverlening en -vaststelling en alle betalingen op EU-conformiteit toetsen, de betalingen aan eindbegunstigden verrichten, de betalingen registreren en gelden bij de financierende partijen declareren. Het betaalorgaan heeft zich hierbij te houden aan de gestelde Europese eisen. Ook de nationaal gestelde eisen zullen worden meegewogen. Er zijn soms aparte afspraken gemaakt tussen provincies en RVO. De RVO kan namelijk ook een deel van de uitvoering van de regelingen op zich nemen. Klik hier voor [meer informatie](#) over de rol van RVO. Klik hier voor [contact met RVO](#).

Europese Commissie

De Europese Commissie is **verantwoordelijk voor het beleid van de Europese Unie** betreffende landbouw en plattelandsontwikkeling, in het bijzonder het Directoraat-generaal voor Landbouw en Plattelandsontwikkeling (afkorting: DG AGRI). DG AGRI is verantwoordelijk voor de controle op de werkzaamheden van de Europese Commissie op het gebied van het landbouwbeleid. Naast DG AGRI zijn er andere directoraat-generaals van belang voor het POP3, zoals DG Envi, DG Competence en DG Regio. De Europese Commissie neemt deel aan het Comité van Toezicht als adviseur. Meer informatie: [Europese Commissie](#).

Regiebureau POP

Het Regiebureau POP **ondersteunt** het ministerie van EZ en de provincies bij de uitvoering van haar activiteiten. Het is onafhankelijk gepositioneerd tussen Rijk en Provincies en belast met de implementatie en begeleiding van de uitvoering van het POP3. Het [Regiebureau POP](#) bestaat uit twee teams: het Programmteam en de Network Support Unit [Netwerk Platteland](#). De werkzaamheden van beide teams staan in het teken van het voldoen aan de Brusselse afspraken, maar vooral ook POP bekend maken en voorstellen ontwikkelen om procedures en processen soepeler te laten verlopen.

Overige betrokken organisaties

- De **Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)**, de belangenbehartiger van alle gemeenten.
- De **Unie van Waterschappen (UvW)**, de vereniging van de Nederlandse waterschappen.
- Het **Interprovinciaal Overleg (IPO)**, de belangenbehartiger van de provincies gezamenlijk in binnenlandse en Europese politiek, met [BIJ12](#) als uitvoeringsorganisatie.
- De **Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO)**, een ondernemers- en werkgeversorganisatie voor land- en tuinbouw.
- **Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK)**, de belangenvereniging voor agrarische jongeren.
- **BoerenNatuur.nl** ([link](#)), een vereniging van 40 agrarische collectieven voor Agrarisch Natuur en landschapsbeheer.
- **Lokale Actiegroepen (LAG's)**, samenwerkingsverbanden voor lokale ontwikkeling.
- **Operationale Groepen** onder het Europese Innovatie Partnerschap voor de landbouw ([EIP-AGRI](#)) bestaan uit minimaal één agrarische ondernemer en onderzoekers, adviseurs en andere betrokkenen.
- De **Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA)**, de controle instantie voor het POP3.

4. Waar kan ik subsidie aanvragen?

De provincies verstrekken de subsidies. Op de [website van uw provincie](#) kunt u lezen voor wat voor soort projecten u subsidie kunt aanvragen, onder welke voorwaarden en wie daarbij kan helpen.

In aanvulling daarop zijn er ook twee Rijksbrede regelingen. Die zijn te vinden op:

- [Tegemoetkoming premie brede weersverzekering](#)
- [Subsidie deelname erkende kwaliteitsregeling kalversector 2017](#)

Voor meer informatie, zie het [Handboek Aanvragers POP3](#)

COLOFON

Uitgave

Regiebureau POP

Foto voorzijde

Alexander Kolomietz

Publicatiedatum

september 2017

Website

www.regiebureau-pop.eu

Contact

Janny Gooijer

030 - 275 6909

regiebureau@rb.agro.nl

Postadres

Regiebureau POP

Postbus 2755

3500 GT UTRECHT